

Karhunhammas – Björntanden

Vanhimmat Suomesta löydetty karhunpäättä kuvaavat esineet ovat kampakeraamisen kulttuurin ajalta (n. 3000 eKr) ja aiheen käyttö esineissä jatkui vasarakirveskulttuurin kivikirveisiin ja edelleen metallikausien esineistöön. Karhunhammas on itse asiassa yksi sivilisaation pitkäaikaisimmista aiheista ja käytössä yhä tänään.

Amuletti välitti metsästäjälle eläimen viisautta ja voimaa, antaen myös suojelusta ja ilmentäen yhteisön jäsenten ja karhunkaatajan välistä hierarkiaa. Eräkaudella karhu oli todennäköisesti pyyntiyhteisöjen toteemieläin, jota palvottiin monenlaisin menoin mm. järjestämällä karhunpeijaisia ja rituaalisia karhunäytelmiä. Toteemieläimeen viittaa laajalti Skandinaviasta Uralin vuoristoon levinnyt esineistö, kuten karhunpäänuijat ja toisaalta saariin tai luoliin haudatut karhun luut.

Torinvasaran lisäksi pronssista valetut karhunhammasamuletit olivat suhteellisen yleisiä ainakin Länsi-Suomen rautakauden ja viikinkiajan mahtiväen koristautumisessa ja niitä on löydetty pääasiassa haudoista noin 40 kpl. Sekä naiset että miehet kantoivat mahdollisuuksien mukaan myös aitoja karhunhampaita sillä niiden uskottiin antavan maagista voimaa kantajalleen.

Tesjoen Viirankosken pronssilevystä valmistettu amuletti tai ”teelmä” (ks. No xx), löytyi keväällä 2011 paikallisten harrastajien tehdessä pelastuskaivauksia rakenteilla olevan moottoritien maastokäytävällä. Kohteesta 50 m päässä sijaitsee vuonna 2010 löytyneen ahjon jäänteet. Löytöpaikalta tavattiin myös kaksi pronssilevyn katkelma, jotka on todennäköisesti leikattu irti amuletin ripustuslenkin molemmilta puolilta. Vieressä oli myös kaksi kupariseosteista niittiä, sekä vyönsolkia, joten amuletti on ehkä roikkunut vyössä. Raaka-aine ja niitit voivat olla esimerkiksi puhki palaneesta vaskikattilasta tai esimerkiksi pronssipeilistä. Kansainvaellusajalta tunnetaan mm. rautavartinen käsipeili, jonka varsi oli kiinnitetty pronssisen peilin runkoon kahdella kupariniitillä. Lajissaan esine lienee ainutlaatuinen maassamme.

Viirankosken työalue on ilmeisesti moniperiodinen ja ajoittuneeseen esineistön ja korkeussuhteiden perusteella kansainvaellusajalle ja merovingiajalle noin 300–700 jKr, kun taas niemekkeen kärjessä sijaitseva maanpäällinen ahjo lienee 1500–1700-luvulta. Ylemmältä tasanteelta löytyi myös kierretty rautainen rengasneula, joka on otettu Kansallismuseon kokoelmiin ja jollaisia on tavattu kansainvaellusajan haudoista. Vastaavia neuloja on tavattu poikkeuksellisen paljon Ruotsin Mälarista, sekä Ahvenanmaalta. Myös samalta paikalta löytynyt rautainen vyönhaka viittaa skandinaaviseen vaikutukseen, vastaava esine on löytynyt Göteborgissa (hautalöytö), joka on ajoitettu 300 jKr. Koristeellinen spiraali-aihe oli rautakaudella suhteellisen yleinen kaikkialla Itämerenmaissa.

Todennäköisesti Viirankosken seppä valmisti amuletin paikanpäällä vasaroimalla, käyttäen apunaan pihtejä ja muita sepän työvälineitä. Saiko hän vaikutteita mahtiväen koristautumisesta? Tehtävä ei ollut aivan yksinkertainen, sillä pronssilevyä oli taivutettava kahteen suuntaan ja samanaikaisesti metalli oli saatava supistumaan. Harrastajien toimesta Loviisan näyttelyyn valmistettiin kaksi vastaavanlaista amulettia messingistä ja tinapronssista. Kokeilu osoitti sepän hallinneen metallin supistamisen vasaroimalla ainakin osittain. Alkuperäisen esineen repeämiin lienee yhtenä syynä se, ettei tekijä tiennyt esineen vaativan pehmeäksi hehkutusta vasaroinnin edetessä. Jos pronssilevy on peräisin esimerkiksi puhki palaneesta vaskikattilasta, olisi aine voinut revetä ilman hehkutustakin.

Lähteet: Kivikoski 1965; Haavio 1967; Pentikäinen 1987; Lehtosalo-Hilander 1984; Sarmela 1994.